

etimológiai szólásszótárként is működik. Sőt szinonimaszótárként is, ugyanis a szócikk végén megtalálhatóak az adott frazéma szólásszinonimái. Ez az átjárhatóság, a kötet végén található mutatókkal kiegészülve igencsak megkönnyíti a szótárhasználó dolgát.

Összegzésül elmondhatjuk, hogy BÁRDOSI VILMOS Francia–magyar szólásszótára hatalmas anyagot feldolgozó, hiánypótló munka, amely nemcsak a legjellemzőbb francia frazémák kétnyelvű, etimológiai és szinonimaszótáraként, hanem bizonyos mértékben magyar szólástárként is használható. Bár nem árt hozzá mindkét nyelvet ismerni, de csak franciául tudók is haszonnal forgathatják. Ajánlhatjuk mindazoknak, különösen nyelvészeknek, nyelvtanároknak, egyetemi hallgatóknak, nyelvtanulóknak és persze (mű)fordítóknak, akik aktívan foglalkoznak a francia nyelvvel, vagy akiket egyszerűen csak érdekel a francia (és a magyar) nyelv és gyakran képszerű, ízes állandó szókapcsolataik.

Hivatkozott irodalom

- BÁRDOSI VILMOS szerk. 2003. *Magyar szólástár. Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomköri szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BÁRDOSI VILMOS 2010. *Francia–magyar tematikus szólásszótár. Szólásmagyarázatok és gyakorlatok megoldókulccsal*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BÁRDOSI VILMOS – SZABÓ DÁVID szerk. 2007. *Francia–magyar kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BÁRDOSI VILMOS 2024. *Francia–magyar szólásszótár*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- COLIN, JEAN-PAUL – MÉVEL, JEAN-PIERRE – LECLÈRE, CHRISTIAN 2006. *Grand dictionnaire de l'Argot et du français populaire*. Larousse, Paris.
- KISS MIHÁLY – KARÁDY IGNÁCZ 1852. *Új francia–magyar és magyar–francia zsebszótár*. Heckenast, Pest (1. kiad. 1844–48).
- KÖVECSÉS ZOLTÁN 1998. *Magyar szlengszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SPANRAFT ALAJOS 1889. *Dictionnaire de la conversation et de la lecture. A francia irodalmi és köznyelv kézikönyve a legjelesebb francia szótárak nyomán*. Polgár Bertalan Könyvnyomda-intézete, Győr.
- SZABÓ DÁVID 2011. Les dictionnaires hongrois–français et français–hongrois. In: FÁBIÁN ZSUZSANNA szerk., *Hungarian Lexicography I. Bilingual Dictionaries*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- VÉGH BÉLA – RUBIN PÉTER 1962. *Galicizmusok. 5000 francia szólás és kifejezés*. Terra, Budapest.

SZABÓ DÁVID

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Zoltán András, Slavo-Hungarica

A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 243., Budapest, 2024. 192 oldal.

A szerző az ELTE ismert szlavista nyelvésze, aki orosz–lengyel szakon végzett az egyetemen, s akit a hetvenes évektől foglalkoztatják a szláv–magyar nyelvi kapcsolatok. Ebben a tárgykörben több publikációt is közzétett. A magyar nyelvtörténet művelőit (szűkítve a kört: elsősorban az ómagyar korszak nyelvével foglalkozókat) érdekelhetik ZOLTÁN ANDRÁS vonatkozó publikációi. Ami jelen könyvét illeti: közelebből megismerve derül

csak ki, hogy milyen gazdag tartalmú és problémákat bátran fölvető tanulmánykötetet állított össze ZOLTÁN ANDRÁS. Fókuszban az ómagyar kor első évszázadai, illetőleg a magyar és a szláv nyelvi nazális hangzók kérdése áll. Ez fontos problémakör, mert mind a szlavisztika, mind a magyar nyelvtörténet szempontjából izgalmas, és több releváns kérdésről szól. Tegyük hozzá: e témakörrel szolván a hungarológus nyelvtörténészek a szlavisták véleményére is támaszkodnak és hivatkoznak, illetőleg fordítva. Érdemi hozzászólás tehát olyan kutatóktól várható, akik mindkét területen otthonosan mozognak, tájékozódnak. ZOLTÁN ANDRÁS az egyetemen (ELTE) orosz–lengyel szakosként szlavista képzésben részesült, de kellőképpen tájékozott a magyar nyelvtörténet szóban forgó szakaszában is.

Mielőtt könyvére térnék, megemlítem a következőket. A Magyar nyelvtörténet című könyvben (KISS–PUSZTAI 2003: 382) ezt olvassuk a ZOLTÁN ANDRÁSTól tárgyalt kérdéskörrel: „Az átvétel időpontjának meghatározásában a legerősebb érvet a hangtan szolgáltatja: A szláv nazális magánhangzók (ę és ɔ) a 11. század körül a legtöbb szláv nyelvben eltűntek”. A 15 évvel később megjelent A magyar nyelvtörténet kézikönyve címűben ugyanarról a kérdéskörrel ez áll, éspedig ZOLTÁN ANDRÁS három tanulmányára való hivatkozással: „Két magyarázati lehetőség kínálkozik: 1) Árpád magyarjait megelőzően már megjelentek s letelepedtek magyar nyelvű csoportok a Kárpát-medencében, s nekik volt elég idejük nazális szláv jövevényszavakat átvenni, majd a honfoglaló magyaroknak közvetíteni őket. 2) A Kárpát-medencében a 10. század után is voltak olyan szláv (bolgárszláv) nyelvjárások, amelyekben a nazális magánhangzók a 12–13. században is hangzottak, tehát a magyaroknak volt lehetőségük a szóban forgó típusú szavak (*donga, menszáros*) átvételére. Mindkét föltevés bizonyítatlan egyelőre” (KISS–PUSZTAI 2018: 254).

A címűl írt könyvben az áll, hogy „a szláv–magyar kapcsolatok legrégebbi szakaszában (9–11. század) a magyarság nem is érintkezhetett még mai értelemben vett egyes szláv nyelvekkel (...), mivel azok még ki sem alakultak, hanem csupán a felbomlófélben lévő összsláv nyelv dialektusaival kerülhetett kapcsolatba. Tehát a magyar nyelv 12. század előtti szláv jövevényszavai nem vizsgálati módszereink tökéletlensége miatt nem oszthatók fel az egyes szláv nyelvek között, hanem kísérletezni sem érdemes ilyesmivel, hiszen ezek a nyelvek ekkor még ki sem alakultak” (ZOLTÁN i. m. 12). Megszívlelendő tételmondatai is vannak a szerzőnek, például az, hogy mivel legrégebbi szláv jövevényszavaink zöme nem tájászó, ezért átvételük a Kárpát-medence központi részén mehetett végbe, mégpedig „a honfoglaláskor ott talált és idővel a magyarság által teljes egészében asszimilált szlávok nyelvéből” (12–13). Továbbá: „a magyarság nem a mai értelemben vett, már egymástól végleg elkülönült szláv nyelveket beszélő lakosság közé települt, hanem az itt lakó szlávok még a felbomlófélben lévő késői összsláv nyelv dialektusait” beszélő szlávok közé (32). Valamint: „a IX. században még nem fejeződött be a szláv nyelvek differenciációja, közös szláv nyelvről azonban ebben az időben már nem beszélhetünk” (33). Amiket idéztem, tételmondatoknak vehetők, mert a lényeges mondanivalót foglalják össze tömören.

ZOLTÁN ANDRÁS következtetései részben történettudományi szempontból is felhasználhatók, ily módon pedig történettudományi érdekeltségük. A honfoglalás úgy értendő, mint egy hosszú folyamat lezáró aktusa. Magyar törzsek az előtt is lehettek, fel-felbukkanhattak a Kárpát-medence környékén, például katonai szövetségben, tehát érintkezhetek összsláv nyelvűekkel. Hogy ez az érintkezés járhatott-e nyelvi egymásra hatással, aligha hihető. Jó megfigyelőképessegre vall, hogy tudományon kívüli tényezőkre is utal a szerző (ezekre lásd 19, 34).

A Magyar Nyelvben ZOLTÁN ANDRÁS több szövegtét is olvashatjuk. Széles körű nyelvtudása természetes módon készteti etimológiák megírására. Könyvében van egy tudománytörténeti fejezet is. Hadrovics Lászlóról, Kniezsa Istvánról, Kiss Lajosról olvashatunk visszaemlékezést. Időszerű volt a megnevezettekről szólni azért is, mert egyre zsugorodik azoknak a száma, akik személyesen még ismerhették őket. Vette magának a fáradságot arra is, hogy kijavítsa a ZAICZ GÁBOR nevével fémjelzett Etimológiai szótár bizonyos pontatlanságait. Ez is filosz természetére, precizitására vall.

Hivatkozott irodalom

- KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. 2003. *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest.
 KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. 2018. *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
 ZAICZ GÁBOR főszerk. 2006. *Etimológiai szótár: Magyar szavak és toldalékok eredete*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

KISS JENŐ
 ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Komáromi Csipkés György, Anglicum Spicilegium – Angol tallózás, 1664.

Hasonmás kiadás fordítással. Fordította: C. VLADÁR ZSUZSA. Szerkesztette, kísérő tanulmányokkal és jegyzetekkel ellátta: BALOGH ROLAND JÓZSEF, STARČEVIĆ ATTILA, C. VLADÁR ZSUZSA. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest, 2023. 259 oldal

„Az angol könyvekkel jól felszerelt könyvtárakra az irigy halál les” – írja több mint háromszázötven évvel ezelőtt KOMÁROMI (C. VLADÁR ZSUZSA fordításában), miközben könyve ajánlásában támogatóit és leendő olvasóit arról igyekszik meggyőzni, hogy érdemes angolul tanulni. Ez a nyelv nemcsak Magyarországon volt jószerével ismeretlen, egész Európában kevéssé számított a „fontos” nyelvek közé. Az érdeklődés Anglia iránt protestáns körökben növekedett meg a 17. században, a szellemi és esetenként személyes kapcsolatok több szálon fonódtak, de szinte mindig az egyetemi peregrinációhoz kapcsolódtak. Komáromi is ilyen módon jutott el Angliába az 1650-es években, utrechti tanulmányai végeztével. Több mint tíz évvel később, immáron debreceni lelkészként és tanárként diákjai számára írta meg – természetesen latin nyelven – angol nyelvtani vázlatát, amelyből mindössze egyetlen példány maradt fenn, és amely mostantól magyar nyelven is olvasható.

A 259 oldalas műből 138 oldalt tesz ki maga az Anglicum Spicilegium, KOMÁROMI munkájának hasonmás kiadása minden lap verso oldalán, valamint vele szemben a recto oldalon C. VLADÁR ZSUZSA fordítása, a szöveghez fűzött lábjegyzetekkel. A fordítás filológiai kiváló munka, a jegyzetek pedig valóban csak azt magyarázzák, amit ebben a formában szükséges magyarázni. A főszöveget megelőzi egy nagyon hasznos és informatív, szakmailag kitűnő bevezető tanulmány, melyet BALOGH ROLAND JÓZSEF, STARČEVIĆ